21-чи май - Кавказ урушда жоюлгъан адыгланы эсгериую кюнюдю

Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2013 жыл 21-чи май, геуюрге кюн. № 89 (19260)

Багъасы 3 сомду

ВРЕМЯ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы А.Б.Каноковну Кавказ уруш бошалгъанлы 149-жыллыгъы бла байламлы

ОБРАЩЕНИЯСЫ

Багъалы ата журтлуларым!

Бюгюн Къабарты-Малкъарны халкъы, битеу дунияны адыглары да Кавказ уруш бошалгъанлы 149 жыл толгъанын белгилейдиле.

Кавказ урушну юсюнден арт жыллада кёп жазылгъанды эм кёп да айтылгъанды. Болсада халкъыбызны бу бушуулу кюню бизге аны тарыхыны къара бетлерин жангыдан эсибизге салады, сагъыш да этдиреди. Узакъгъа созулгъан бу кюйсюз урушну хатасындан кёп санлы адыгла, тарыхлары юзюлюп, келир заманларыны да жоллары кесилип, битеу дуниягъа жайылып къалгъан эдиле. Быллай кюнде биз ата журтларын къоруулгъа ёлгенлени эсге тюшюребиз, Кавказ урушда жоюлгъанлагъа хурмет этебиз, алларында баш урабыз.

Не уллу къыйынлыкъ, азап сынагъан эсе да, адыг халкъ гунч болуп къалмагъанды, чныкъгъанды, ниет байлыгъын, жашаргъа итиниулюгюн да тас этмегенди. Анда уа, сёзсюз, халкъыбызны абадан тёлюсюню къыйыны айтып-айтмазча уллуду. Аны ючюн биз алагъа бек ыразыбыз, уллу ыспас да этебиз.

Артха къарай, биз оруслуланы бла адыгланы араларында бу урушха дери иги кёсек алгъа тохташдырылгъан халлада къуру бушуулу шартланы кёрюп къоймай, ахшы, магъаналы ишле да кёп болгъанларын унутургъа керек тюйюлбюз. Россейге кёошулгъанлыбыз бизге тышындан келген уучлаучулагъа къажау кюрешде хорларгъа, дайым да чыгъа туруучу къазауатлада гунч болуп къалмазгъа болушханды. Къадарыбызны тюрлендирген бу сайлаубузну хайырындан халкъыбыз кесини сюйген жерин, тилин, культурасын сакъларгъанды эмда биогюнлюкде Р оссей Федерациясы халкъларыны кёп миллетли юйюрюнде жангы жашауну таукел къурайды.

Быллай кюнде туугъан Къабарты-Малкъарбызны жамауатына, дунияны адыгларына айланып, мамырлыкъда тынч-ырахат жашау этерлерин сюйгеними билдиреме.

Къабарты-Малкъар Республиканы халкъыны хар адамына эмда баш социальный-демография къауумларына жашау этерге жетген ачханы бек аз ёлчемин тохташдырыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу

БЕГИМИ

2013 жылда 15-чи майда №147-ПП

«Къабарты-Малкъар Республикада жашау этерге жетген ачханы бек аз ёлчемини юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы 2005 жылда 18-чи майда чыгъарылгъан 30-РЗ номерли Законуна тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу **бегим этеди**:

Къабарты-Малкъар Республиканы Урууу эм социальный айнытыу министерствосуну кёргюзтюую бла 2013 жылны 1-чи кварталына Къабарты-Малкъар Республикада жашау этерге жетерик ачханы бек аз ёлчемин былай тохташдырыргъа: хар адамгъа тергегенде - 6370 сом, ишге жарауулагъа - 6727 сом, пенсиячылагъа - 5066 сом, сабийлеге - 6370 сом.

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председатели **Р. ХАСАНОВ**

Хапарлы адам бла ушакъ

Артха жаланда тамбланы жарыкълыгъын кёрюр ючюн къарагъа

Бюгюн Къабарты-Малкъарда, Къарачай-Черкесде бла Адыгеяда, адыгла жашагъан битеу тыш къыраллада да Кавказ урушда ёлгенлени эсгериую кюню белгиленеди. Миллетни тарыхында бек бушуулу кезиуге аталып май айда юч республикада да школлада ачыкъ дерсле бардырыладыла, конференцияла, «тёгерек столла» къураладыла. 21-чи майда уа тюшде хар къайда да жашагъан черкеслиле, бир минут шумсуз туруп, къазауатда эмда мухажирликде ёлген ата-бабаланы эсге тюшюрлюкдюле.

Ол кюйсюз уруш адыг халкъгъа бек уллу къыйынлыкъ сынатханды. Болсада, «Адыгэ хасэ» жамауат организацияны таматасы, «Адыгэ псалъэ» газетни баш редактору Мухамед Хафице оюм этгенден, алгъынны терсликлени да унутмай, халкъны тамблагъы жашауну къайгъысын кёрюрге тийишлиди. Бизни аны бла ушагъыбыз Кавказ урушну бушуулу бетлерини, андан не хыйсап этилгенини юсюнденди.

- Мухамед Мусабиевич, бюгюнлюкде Кавказ урушдан къаллай оюм этерге боллукъду?

- Битеу халкъланы къадарлары, жашау жоллары да бир бирлери бла сейир байлашыпдыла. Бизни тарых жолубузгъа къарасанг а, сагъыш этдирген затла кёпдюле. Ол санда халкъланы жюреклерин бир бирлерине ачыкъ этген къуучлы ишле да бардыла. Алай ала бла бирге уа арабызны айырдан, узакъ этген жумушла да болгъандыла.

Сёз ючюн, 1830 жылда поляклны халкъ къымылдауларын тунчукъдургъанын орус халкъ артыкъ ыразылыкъ бла сагъына болмаз. Ол ишлеге уа адыгла да къатышхандыла – Императору Кавказ-тау жарым эскадронуна флигель-адъютант Султан Хан-Гирей башчылыкъ этген эди. Мен бу шартланы шёндюнек сагъынама дерге да боллукъсуз. Аны уа энчи магъанасы барды – тарыхны жоллары тюрлю-тюрлюдюле, халкъны жашау жолуна багъа биген а алай тынч тюйюлдю.

Сёзге, Султан Хан-Гирейни экиге айланнган къарындашы Казы-Гирей адыгланы биринчи профессионал жазыучуларыды. Аны «Долина Ажитугай» деген чыгъармасы Александр Пушкини «Современник» журналыны биринчи номеринде басмаланнган эди. Окъуучула анга кёп махтау сёзле айта эдиле. Ол а Кавказ урушну заманы болгъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къонакъгъа келну

«Биз бир бирибиз бла мамырлыкъда, жарашыулукъда жашагъан тёребизни сакъларгъа борчлубуз»

Пятигорскну бла Черкесскни епископу Феофилакт бизни республикада Пасханы бардырыргъа келген эди. Бек алгъа ол Май районнга баргъанды эмда анда жюз жылдан артыкъ болгъан храмда – Сыйлы Михаил Архистрачны храмында - эртденлик дин къулукъла бардыргъанды. Аны келгенини байрам бла алгъышлап, насийхат сёзле айтханды.

Ызы бла Май районну башчысы Владимир Шипов, КъМР-ни православный килисаларыны таматасы Валентин Бобылев эмда Терк-Малка къазакъланы къаууму бла бирге Феофилакт Октябрьский посёлкагъа баргъанды. Анда бусагъатда СКФОну уллу инвестиция проектлеринден бири жашауда бардырылады - таза полимерле чыгъарлыкъ «Этана» заводну къурулуу бара турады. Мында, жангы эл къуралдыкъ жерде, Сергий Радонежскийни намысына ишлеринде жангы храмны биринчи ташы салынгъанды.

Епископ келлигини юсюнден къуучлы хапар Май эм Прохладна районлагъа жайылып, аны бла тюбеширге кёп адам келген эди.Ол кюн сыйлы къонакъгъа дагъыда промышленностну эм сатыу-алыуну министри Роман Пономаренко, КъМР-де ич ишлени министри Сергей Васильев, асламлы информация органла, жамауат эм дин организацияла жаны бла министрни орунбасары Гергъокъланы Жамбулат, КъМР-ни Башчысыны кенгешчиси Юрий Атаманенко, «Этана» заводну генеральный директору Сергей Ашинов тюбеген эдиле.

Храмны мурдор ташына дууа этилгенден сора дин къулукъчу, жайылгъанлагъа айланып, былай айтханды: «Ма биз шёндю эте тургъан зат тарыхда къаллыкъды. Россейде ёмюрледен бери да не тюрлю иш да дин къуллукъдан башланнганды. Бу храмны къурулуу бла бирге бу жерни тапландыруу да башланырыкъды. Кёп да бармай мында эл къуралдыкъды, уллу промышленность предприятие сюелликди. Ол республиканы кёп адамына ишлерге онг берликди.

Къабарты-Малкъар – кёп динле жюрюген республикады. Мында огъурлу къоншулукъ ахшы тёре болуп келеди. Бизни борчубуз-бир бирибиз бла мамырлыкъда, жарашыр жашагъан тёребизни, динибизни, тилибизни да сакъларгъады».

Сыйлы Феофилакт бизни республикада эки кюн тургъанды. 19-чу майда ол Нальчикде Сыйлы Мария Магдалинаны соборуна баргъанды эм мында да Пасха бла байламлы дин жорукъланы толтургъанды. Ол ишле бошалгъандан сора уа аны Къырал концерт залгъа байрам концертге чакъырыгъан эдиле. «Мен республиканы башчыларына, артыкъда Арсен Каноковха кёп миллетли регионну адет-тёрелерин эм культураларын сакълаугъа, айнытыугъа уллу къыйын салгъанлары ючюн ыспас этерге сюеме. Биз Арсен Башировичге КъМР-ни халкъларыны адет-тёрелерин сакълар мурат бла этилген законодательный башламчылыкъланы жашауда бардырыргъа дайым да себеплик этип тургъаны ючюн бек ыразыбыз.

Бюгюн Пасханы юсюнден жырла къабарты эм малкъар тилде айтылгъанларыны не багъасы барды. Ол а бизни халкъларыбызны араларында байламлыкъ юзюлмегенин, бизге жангы умутла бере, андан ары баргъанын кёргюзтеди»,-дегенди Пятигорскну бла Черкесскни епископу Феофилакт.

Асият ПШИГОШЕВА,
Асламлы информация органла, жамауат эм дин организацияла жаны бла министерствону пресс-службасыны башчысы.

ШАГЪЫРЕЙЛЕНИРГЕ БАРЫУ

Социальный объектлеге тийишли эс буруллугъун айтханды

КъМР-ни премьер-министри Руслан Хасанов Терк районнга анда халны кёрюр мурат бла баргъанды. Кесини биринчи орунбасары Ирина Марьяш, энергетиканы, ЖКХ-ны эм тариф политиканы министри Кючменланы Тахир эм эл мюлкню министри Альберт Каздохов бла бирге ол ишлене тургъан социальный объектлени бир къауумун тинтгенди.

Правительстводу комиссияны членлери Терек шахарда къурулуу жартылай къалып тургъан спорт комплексге баргъандыла, Огъары Курпда 1957 жылда окъуна ишленнген эмда шёндюгю изленлеге арталлыда келишмегген сабий садны мекямына къарал чыкъгъандыла. Жылдан-жылгъа кёпден-кёп сабий туугъан элге школгъа дери билим берген жангы учреждение бек керек болуп турады.

Инаркой элде уа амбулаторияны къурулуу мурдорундан ары бармагъанды. Эллилеге, медицина болушлукъ излей, къоншу элге барыргъа тюшеди. Жартылай къалгъан къурулушладан сора да, правительстводу делегация районну тарых юйюнде, ара район больницада, теплицада, бир-бир эллилени болушлукъчу мюлклерине эм башха объектледе да болгъанды.

Алагъа къарап чыкъгъандан сора Руслан Хасанов районну башчылары бла кенгеш бардыргъанды. Спорт комплексни къурулуун къыралны болушлугъу болмай ахырына жетдирирге онг болмазлыгъын, Терекни кюнбатыш жанына суу бла жалчытыуну игилендирирге, шахарны жангы микрорайонларына газ тартыргъа, башха тинтилген объектлени да оноуларын терк этерге керек болгъанын къатлап айтханды. Республика ол ишлени тамамларгъа ачха эм башха затла бла да болушуругъуна ышандыргъанды.

Терк районну пресс-службасы.

Кенгеш

Берилген буйрукъла къалай толтуруладыла

Къабарты-Малкъарны Правительствосуну Юйюнде республиканы Правительствосуну Председателини биринчи орунбасары Уяналаны Казимни башчылыгъы бла бардырылгъан кенгешде Тырныауузда вольфрам-молибден чыгъарыучу жерде бирикген тау-металлургия комплексни къурау амалла сююлгендиле. КъМР-ни Башчысыны эм Правительствосуну пресс-службасындан билдиргенлерине кёре, жыйылыугъа республиканы бир къауум министерстволарыны, ведомстволарыны, федеральный службаланы келечилери эм Элбрус районну администрациясыны башчысы къатышхандыла.

Республиканы промышленность эмда сатыу-алыу министри Роман Пономаренко бу жумуш бла байламлы алгъада этилген буйрукъла къалай толтурулгъанларыны юсюнден отчёт этгенди. Кенгешде сёлешгенле бу проект бизни регионнга энчи магъаналы болгъанын чертгендиле.

Уяналаны Казим да аны юсюнден оюмун айтханды. «Вольфрам-молибден тау-металлургия комплекс Тырныауузны айнытыугъа, жангы ишчи жерлени къураугъа эм мындан алгъа уруннган специалистлени да иш бла жалчытыргъа онг берликди. Бу предприятияны хайыры бла республиканы ичинде аны бла байламлы производствола да аякъланырыкъдыла», - дегенди ол. Тау-металлургия комплекси къуралгъаны жаланда республиканы экономикасына угъай, саулай Россейге да магъаналы боллугъун да чертгенди Уяна улу.

Кенгешде этилген оноула бу ишни мындан ары бардырыу жолларын белгилеген протоколгъа тюшгенди.

Бизни корр.

КОНФЕРЕНЦИЯ

Болумну тынгылы тинтгендиле, тамамланырыкъ ишлени белгилегендиле

Бу кюнледе Къарачай-Черкес республиканы ара шахарында репрессиялагъа тюшген миллетле биринчи Халкъла аралы конференциялары болгъанды. Форумгъа малкъарлыланы, къалмакъулуланы, ингушулуланы, чеченлилени, къарачайлыланы, къазакъланы, поволжьячы немецлилени, дагъыстанлыланы хандыла. Дагъыда Москвадан, жууукъ эм узакъ тыш къыралладан Латвиядан, Голландиядан, Австриядан, Бельгиядан, Чехословакиядан кюнакъла да болгъандыла.

Жыйылыуну «Къарачай алан халкъы» жамауат организация къурагъанды. Аланы бу ишлеринде уллу себепликни бу жамауат организацияларыны келечилери, Москвада адамны эркинликлери жаны бла Бюрону директору, Россейни Президентинде адамны эркинликлери жаны бла Советни члени Александр Европы, Европарламентни депутаты Фабрицио Берто, къырал-дин байламлыкъла жаны бла проблемаланы тинтген АНО-ну «Информ-центр» арасыны директору Давуд Кахримлдаев, Европаны Миллет къымылдауна жаны бла альянсыны генеральный директору Валерио Циннети, республиканы Халкъ жыйылыууну депутатлары, правительствосуну келечилери, министерстволаны эм ведомстволаны башчылары, алимле, жазыучула, поэтле, илмуну эм культураны келечилери къатышхандыла. Къарачайлы къарындашларыбыз, конференциягъа келген делегацияланы барына да чекде туз-гыржын бла тюбел, Черкесск шахарда «Эдельвейс» кюнакъ юйге ашыргъандыла. Орта кюн, 16-чы майда, сагъат онда уа форум Север Кавказны аграрно-технологический академиясыны жыйылыуна бардырылыучу залда башланнганды.

Эм алгъа жыйылгъанла ёлгенлеге дууа тутхандыла. Ызы бла сёз КъЧР-ни Башчысы Темрезланы Рашидге берилгенди.

Халкъланы туугъан жерлеринден зор бла кёчюргенли келир жыл 70-жыл боллукъду. Бу конференция уа биринчили. Анга Россейни таматалары уллу магъана берединле, нек дегенде жыйырмагъа жууукъ миллет артыкълыкъ сынагъандыла, дегенди. Ызы бла сюргюнде ёлгенлени атларын ёмюрлюк этер эмда аллай къара кюнлени бир миллетни адамы да кёрмез ючюн китап жарашдырып чыгъарыргъа тийишлиди, деп белгилегенди. Ол, россейлине бириггип, къыралыбызны мындан ары кючлендирирге, игилендирирге себеплик этерге керекликсин да айтханды. «Биз, жаланда уллу Россей бла бирге болуп, алгъа барлыкъбыз»,-дегди чертгенди Темрез улу.

Ахыры 2-чи бетдеди.

СУРАТДА: конференциягъа къатышханланы къаууму.

ЖАМАУАТ ПАЛАТА

Гитче бизнес - дайым да туурада

Къабарты-Малкъар Республиканы Жамауат палатасыны экономиканы айнытыу эм предпринимательствогъа себеплик этиу комиссиясы кёп болмай Май районнга баргъанды. Анда гитче эм орта бизнес бла кюрешгенле бла тюбешип, аланы проблемалары бла шагъырейленнгенди.

- Проблемала жаланда бу районда угъай, битеу республикада предпринимательледе да бардыла дерге боллукъду, – дегенди комиссияны члени Юрий Колесников. Биз мында болумну сюзюп, башха муниципалитетледе да предпринимательство бла кюрешиге сюйгенле къаллай тыйгъычлагъа тюберге боллукъларын кёргюзтюрге сюе эдик.

Районну экономикасында гитче бизнесни магъанасы уллуду. Бу бёлюмде бюгюнлюкде 869 энчи предпринимательле, чекленнген жууаплылыкълары болгъан 156 общество эм 125 фермер мюлк бардыла. Ол санда беш мингнге жууукъ адам энчи иели мюлкледе ишлейдиле. Саулай альып тергегенде, гитче бизнесде мында жашагъанланы 40 проценти урунады.

Предприятияланы къайсылары не ишле бла кюрешгенлерини юслеринден статистика быллай тарихле кёргюзтеди: аланы асламысы – 42 проценти – сатыу-алыудадыла, жыйырмасы - эл мюлкде, къурулушда эм жамауат аш-азыкъ этиуде, къалгъанлары уа промышленность эм транспорт сфералада урунадыла.

Предпринимательле районну бюджетине тёлеген налоглары ёлчеми жылдан-жылгъа кёбейе баргъанын да белгилерге боллукъду. Сёз ючюн, 2011 жылда ол 17,8 миллион сом болгъан эсе, былтыр, кёп къалмай, 27 миллионнга дери жеттенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жазылыу-2013

Ахшы ишни болжалгъа салмагъыз Хурметли жамауат! 2013 жылны экинчи жарымына «Заман» газетге жазылыу андан ары бардырылады. Бу магъаналы, керекли ишни болжалгъа салмагъыз. Къзыуонде тындырылгъан жумуш тынныгы, огъуру да болуп деп, бош айтмайдыла халкъыбызда.

«Заманны» редколлегиясы.

Бизни индексибиз - 51532

Артха жаланда тамбланы жарыкълыгъын кёрюр ючюн къарагъа

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

- Ол къазауат адыг халкъгъа келтирген хата бюгюн да сезилгенлей тура болур?

- Уруш бошалгъандан сора 6 миллион адыгдан 130 мингге жуугъу къалгъанды. Аладан 100 минги къабартылыла эдиле. Ала да къазауатны магъанасызлыгъын, къан тёгюу халкъгъа игилик келтирмезлигин англагъанларыны хайырындан сау къалгъандыла. Андан сора миллетни тыш къыраллагъа кёчгени уа андан да уллу хата болуп чыкъгъанды. Адыгланы асламы Тюркге тюшгенди. Ол къырал нек сайланнганын а сиз кесигиз да иги англыгъ болурсуз.

Кавказ урушну юсюнден айтхан, мухажирликни ачылыгъын унутургъа жарамайды. Сёз ючюн, Грузия кесини жери бла ётергге эркин этмегенди, аны себепли мухажирлеге Тюркге кемеледе тенгиз бла жюзюп барыргъа тюшгенди. Жолда уа ёлетден, башха кыйын аруулардан мингле бла адамла къырылгъандыла. Тюрклю аскеркиле ёлюклени тенгизге атып къойгъандыла. Киши жеринде да аланы сакъламагъандыла, бир кезиуде ёхтем, жигит жашла ахырда танымазча тюрленнген эдиле.

Болсада миллетни жюрек къатылыгъы тас болмазгъа, аягъы юсюне турургъа болушгъанды. Адыгла Жууукъ Востокда, Анатолияда, Балкан айрыкамда тёзюмлююклерини, эркинликге сюймекликлерини, батырлыкъларыны хайырындан сау къалгъандыла.

- Черкес халкъла ата журтларындан тышында да атларын айтдыргъандыла. Аланы аралыларында къырал къуллукъчуларыдыр. Ол ол къыраллада къурагъан миллет арала уллу болушлукъ этеди.

Сёз ючюн, Сириядa жашагъан черкеслилени араларында уллу алимле, белгили жазыучула, аскеркиле да бардыла. Аскеркиле Харун Бляпокону, Амин Самгугну жазыучула Надия Хостну, Мамдух Кумыкны, Уалид Тхакахону, Фуад Дугужну, профессор Адыль Лашны эм башхаланы атлары кенг белгилидиле. Жууукъ Востокда Мамдух Хамди Абазаны билмеген а хазна адам тюбемез. Ол 21 жылда истребительни лётчиги эди. Бир ненча урушха къатышып, Сирия Республиканы Жигити деген атха тийишли болгъанды. Генералейтенант чыннга дери ёсгенди. Мен кесим да анга бир ненча кере тюбегенме. Ол манга Сириядa жашагъан адыгланы юсюринден сейир хапарла айтханды.

Башха къыраллада ата журтлуларыбызны юсюринден да айтыргъа боллукъ эди, алай анга бир газет статья азлыкъ этеримди. Болсада къобузчу Адиба Умарны сагъынмай къояргъа уа жарамаз. Аны къайсы байрамда да сюйюп сакъларгъа, ол бизни къобузчу Кураца Каширговача белгилиди дерге да боллукъду.

- Бюгюнлюкде Кавказ урушдан къаллай дерс алыргъа боллукъду?

-Ол Кавказны халкъларын уучлар мурат бла бардырылгъан колониялы уруш болгъанына киши даулашырыкъ болмаз. Аны баш сылтауларындан бири - адыгланы жерлери. Этген кюйсюзлюгю ючюн анга налат бериллигин ангылап, патчах урушну хатасыны юсюнден тюз хапар жайылырын сюймегенди. Совет заманлада да адыглагъа этилген кюйсюзлюкню юсюнден сагъыныргъа кюймагъандыла. Жаланда Россей демократияны жолуна тургъанда, Кавказ урушну историсын ачыкъ этерге онг чыкъгъанды.

Тарыхны артха къайтарыргъа онг жокъду. Алай Россейде озгъан заманланы дерслерин эсге ала, ол кезиуleни терсликлерин, къолдан келгенича, тюзете барса эди, миллетлени арасында гурушхалыкъны кетерирге онг боллугъу баямды. Кавказ урушда ёлгенени эсге тюшюре, ол санда оруслуланы, кавказлы халкъланы да, ала бир бирлерине озгъан кезиуде душман болгъанлыкъгъа, къазауатда адыгла жокъ болур чекге жетдирилгенлерини юсюнден керти сёз айтылса, дурус болур эди.

Бюгюн Кавказ урушну сылтаугъа тутуп, жангы даулашла, къаугъала ачаргъа сюйгенле бардыла. Россей мында уууччаучу кюрешю бардыргъанын ангылайбыз, болсада, мен оюм этгенден, битеу хаталарыбызда да бир халкъны терслеп турургъа жарамайды. Миллетни тамыр мурдорун къайтарыргъа умут этгенле аны артха, къарангы заманлагъа къайтарлыкъды деген къоркъуу барды. Артха уа жаланда тамбланы жарыкълыгъын игирек кёрюр ючюн къарасакъ, иги боллукъду.

Адам улуну тарыхында бек узакъгъа созулгъан эм кюйсюз уруш бошалгъанлы 149 жыл озгъанды. Аны кёп шартлары алыкъа ачыкъланмагъандыла, кёп къыраллагъа бла халкълагъа белгисиздиле. Андан бери дунияда, Россейни халкъларыны, ол санда адыгланы къадарларында да, уллу тюрлениуле болгъандыла.

Алай ол кюйсюз жылла эсден кетмейдиле, уруш салгъан жара сынтыл болмайды. Нек дегенде аны палахын шёндюгю къабартылыла, адыгла,черкесле,шапсугла энтта да сезгенлей турадыла. Ол кезиуде адыглагъа жетген къыйынлыкъланы юсюринден толу хапар айтылмагъаны, керти шартла жашырылнылгъанлары ол халкъланы бююкдургъанлай, тынчлыкъсыз этгенлей турадыла.

Ол уруш кёп миллетлени тарыхы бла байламлыды. Анга кёз къарамла да ма аны ючюн башхадыла. Жаланда кертилик бла боллукъду тарых шартланы бирге келидирирге, халкъланы жууукълашдырыргъа. Ачы кёрюнсе да, кертиси керекди.

йТарыхны чархын артха бурур, озгъан заманланы къайтарыр онг жокъду. Алай Россейде федерация, тарых дерсленден хыйсап этип, алгъындан къалгъан дауланы ketере барса, миллетле аралы халланы къурагъра ол къадар тынч боллукъ эди. Халкъла аралы Черкес Ассоциация, «Адыгэ Хасэ» жамауат организация Россей Федерацияны Президенти, Правительствосу, Федеральный Жыйылыуу да кёп къыйынлыкъ сынагъан адыг (черкес) халкъны къуумларына эс буруп, политика жаны бла акъыллы, тюз атламла этерле ден бек ышанадыла.

Ушакъны **Фатима ТОКОВА** бардыргъанды.

АЛИМНИ САГЪЫШЛАРЫ

Жюрек ачыуну бирден сезерге, къуанчланы бирлешип кёбейтирге

«Бир Аллах, Сенден жангыз бир зат тилейме:ата-бабаларыбызны журтларын манга бир кёргюзт, анда милетими адамлары жашагъанларын, ана тиллеринде сёлешгенлерин кёрюрча эт. Аны кёрсем, сени не оноуунга да ыразы боллукъма, мени жаханимге ийсенг окъуна!»-деп жазгъанды Тюркде жашагъан черкеслиледен бири назмусунда. Мен аны магъанасын ангылатыргъа кюрешгенме. Анда бир тюрлю кёзбау, кокаланыу жокъду. Адам бош сёзле бла тилек этеди. Аны Аллахны аллында бир тюрлю терслиги жокъду, алай анга ата журтсуз жашаргъа тюшгенди. Аны ата-бабалары да ансыз жашагъандыла, сабийлерини, туудукъларыны жыдларды да, эштада, алай боллукъ болур.

Ол ата журтунда жашар умутун юзгенди. Энди ол анга керек да тюйюлдю, аны насыплы этерик жаланда бир затды,аз затчыкъ - аны болгъанын, халкъыны сау-эсен жашагъанын билирге. Ма аны ючюн ол жаханим азабын сынаргъа хазырды. Ол тынчды анга, ёмюрден ахыргъа мухажир болгъанын сезип тургъандан эсе.

Иги сагъыш этип къарасанг, ол бош назму тюйюлдю, жюркни теренинден келген тилекди. Къury кесини, атасыны, анасыны, аппасыны, бабасыны угъай, кёплени жюрек ачыулары, бушуулары сыйынгган тилек. Огъурсуз къадар болуп, ёмюрден ахыргъа туугъан жерлеринден,ана тиллеринден, адет-тёреллеринден айырылгъан мингле бла адамланы тилеклери.

Ала, не да этип, миллетлерини атларын, энчиликлерин, тиллерин, жырларын, тепсеулерин, адетлерин сакъларгъа кюрешедиле. Ёсюп келген тёлюле кавказчыла болгъанларын унутмаз ючюн, къолдан келгенни аямайдыла. Тюркклюле, араплыла да алагъа себеплик этгенлери кёрюнюп турады. Анга черкеслени ичлеринде генерала, министрле, уллу бизнесменле да болгъанлары шагъатлыкъ этеди. Аллай сый бизни ата журтлуларыбызгъа бошдан берилмейди. Ала кеслери жашагъан къыралларын айнытыугъа уллу кыйын саладыла.

Алай аны бизге тапсыз келген жаны да барды. Ала барысы да ата журтларын угъай, тюрк, арап халкъланы атларын махтау бла айтдырадыла. Сёз ючюн, Омар Хатко Омер Сейфуддин деген ат бла тюрк литератураны классини болгъанды. Аны чыгъармачылыгъы саулай тюрк милетникиди, аны культурасына, тарыхына киреди. Арап тилде жазгъан поэтни-аль-Барудини (Ахмед Мидхат) эмда кёп башхаланы юсюринден да алай айтыргъа боллукъду.

Уллу аскер башчыла Васфи Мирза-бек, Черкес-Эдхем, Иззат Кандур эм кёп башха генерала, офицерле, солдатла да Кавказ ючюн, халкъланы ючюн угъай, араплыла бла тюркклюлени азатлыкълары ючюн кан тёкгендиле. Кавказ диаспорадан чыкъгъан айтыулыкъ спортчула Яшар Догу, Хамид Къаплан, Мустафа Дагъыстанлы, Махмуд Аталай, олимпиада оюнлада, дунияны, Европаны чемпионатларында хорлап, ата-бабаларыны туугъан жерлерине угъай, Тюркге махтау келтиргендиле.

Ала кеслерини атларын жаланда ма алай бла айтдыраллыкъ эдиле. Ма алай болады: эртте заманлада туугъан жерлеринден къачып кетергге тюшгенлени туудукъларыны билимлери, хунерликлери да аланы ёгеллеге, юйсюз-журтсузлагъа санагъан къыраллагъа къуллукъ этедиле. Ол атны ала юсюринден жаланда ана тиллерин, ата журтларын, тукъумларын унутсала атаргъа боллукъдула.

Хау, Тюркде, арап къыраллада да кавказ миллетлени келечилерине,ол санда адыглагъа да, хурмет этиледи. Аны ангыламагъанла да болурла, алай таулу окъуучула ол затланы уста биледиле, малкъар халкъ кёчюрюлгенде, къазахлыла бла кыргъызлыла алагъа болушханларын ала унутмагъандыла. Алай, анга да къарамай, тойгъан жерден, туугъан журт игиди degенлей, таулула Кавказгъа термигленлей тургъандыла. Тюз акъыллы хар адамгъа да «Ата журт» деген сёз окъуна сыйлыды.

Ата журтдан айырылыу-жашаудан айырылгъанчады. Туугъан жерлеринден къысталып, онюч жылны киши жеринде бир тюрлю эркинликлери болмай жашагъан таулула аны кимден да иги биледиле. Аны себепли бизни ата журтлуларыбызны мухажирликде сынагъанларын ала кимден да дурус ангылайдыла.

Аны себепли, Кавказ урушда ёлген адыгланы эсгериую кюнюне аталып, «Заман» газетде басмаланнган бу статьяма таулу окъуучула сансыз къарамазлыкъларына, ол бизни халкъларыбызны жууукълукъларына шагъатлыкъ этген шартладан бири боллугъуна ийнанама. Биз бир бирибизни бушуубузгъа, кесибизникинеча, жарсысакъ, къууанчларыбызгъа да жюркеден къууансакъ, бизни арабыз аллай бир жууукъ, жылы да боллукъду. Жюрек ачыуну бирден сезсек, къууанчларыбызы кёп болурла.

Адам ГУТОВ,
филология илмуланы доктору, профессор.

Тёгерек стол

Ачыкъ сёлешиу

Халкъла аралы черкес ассоциацияны конференц залында Кавказ уруш бошалгъанлы 149-жыллыгъына аталып «тёгерек стол» бардырылгъанды. КъМР-ни Асламы информация органла, жамауат эм дин организацияла, билим бериу эм илму министерстволарыны, республиканы Парламентинде Жаш тёлю палатаны, Халкъла аралы черкес ассоциацияны, «Адыгэ хасэни» келечилери, жамауат къуллукъчула, интеллигенцияны къууму, Кёп жумушла тамамлагъан жаш тёлю арада ишлегенле черкеслилени келир заманларын сюзгенди.

- Бюгюн не докладла, не алгъадан хазырланнган сёлешиуле боллукъ тюйюлдюе, черкес халкъны келир заманына къайгъыргъанланы аралыкъда ушакъ барлыкъды,- degенди МЧА-ны ара офисини директору Арсен Мукожев, жыйылыуну башлай.- Ёмюрден артыкъ баргъан Кавказ уруш черкеслилени жашауларында бек кюйсюз кезиу болгъанды, мингле бла адамланы жашауларын алгъанды.

Жарсыугъа, ол тийишлисича тинтилмегенди. Аны юсюнден тынгылы статьяла, илму ишле жокъдула. Халкъ халкълай къалыр ючюн а, тарыхын, культурасын, адет-тёрелерин билирге керекди. Бек алгъа уа ол шартланы жашаучу тёлюге билдирирге тийишлиди. Жаш адамланы шёндю бир бирлери бла байламлыкъ жюрютюрге, ол санда Интернетни юсю бла да, уллу онгланы болгъанларын эсге алып, пропаганда ишни кючлендирирге, асламлы информация органла бла байламлыкъны тиритлирге борчлубуз. Майны акырында бардыыллыкъ кезиулю жыйылыуубузну да ма анга атаргъа дейбиз.

«Тёгерек столну» ахырында быллай тюбешиулени дайым да бардырыргъа оноу этилгенди. Нек дегенде алыкъа жууапла табылмагъан кёп соруула бардыла. Ол санда ана тилни айнытыу,таматаланы бла гитчелени араларында халла, адыг дунияны керек заманы бла да байламлы, дел бидиргенди бизге КъМР-ни Асламлы информация органла, жамауат эм дин организацияла жаны бла министерствосуну пресс-службасыны башчысы Асият Пшигошева.

ЮСЮПЛАНЫ Галина.

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Форумда баш докладны «Къарачай-алан халкъ» жамауат организацияны председатели Хабланы Руслан этгенди. Ол бу жыйылыуну ишине къатышыргъа ыразылыкъларын билдиргенлени барына да ыспас этгенди.

-Репрессиялагъа тюшген халкъланы проблемалары тамамланнгандыла, ала тарыхчыланы, окъуу китапла жазгъанланы ишлериди, degенле адамла да чыгъадыла. Ала кеслерин, башхаланы да алдайдыла. Жашауда реабилитация этиу процесс ахырына жетдирилмегенди, ма аны ючюндю жыйылыма жылны ичинде ол вопросланы Гаагский бла Беппайланы Суфиян да сёлешгенди. Кёчгончюлюкню юсюнден бек кёп заманны айтып турургъа боллукъду, нек degенде ол бизни халкъланы жюреклерине терен жара салгъанды. Болсада къырал башчыланы ол заманда этген осал ишлерине женгдиргенлерин, артха, туугъан журтларыбызгъа эркинлик берилгенин, репрессиялагъа тюшгенлени айнытыу жаны бла федеральный законла жашауда бар-

Темрезланы Рашид.

Болумну тынгылы тинтгендиле, тамамланырыкъ ишлени белгилегендиле

сюдню къарауун берирге итиниу да. Бу затланы Конференцияны ачыл, аны биринчи ишчи минутларында айтханым да, ол ишни конституциядан таймай тамамларгъа кереклисин эсгизге салыргъа сюйгенин бла байламлыды,- degенди Хабланы Руслан.

Ол къарачайлыланы, чеченлилени бла ингушланы, малкъарлыланы ол замандагъы властыла не сылтаула бла азап чекдиргенлерини юсюнден шартла келтиргенди. «Аланы баш сылтаулары - бизни жокъ этип, жерлерибизни къолгъа алыу бла байламлы эди. Къарачайлыланы кёчюрюуге Ставрополь крайны ол замандагъы башчысы Михаил Сусловну уллу хатасы жетгенин айтхандыла.

Дагъыда докладчы кёчгюнчю халкъланы Орта Азияда эм Къазахстанда эркинликлери сыйырылып, къаллай кыйынлыкъла сынап жашагъанларыны, ол затлагъа кимле къатышханын, артха къайтхандан сора да, бир-бир жерледе тохтаргъа онг берилмегенини, бёлюнгген ахча толусунлай эм кереклисича хайырланылмагъаныны, къарачайлыланы эркинликлери толусунлай къайтарылмагъаныны, битеу ол шартлагъа да къарамай, бусагъатда анда-мында бир-бир алимле, жазыучула да Сталинни ишлерин тюзге санап, кёчгюнчю халкъланы аманлагъа кюрешгенлерини юсюринден кесгин юлюле келтиргенди.

Докладчы бу юнгге дери да къарачай халкъны кёп проблемасы болгъаныын, аланы, болжалгъа салмай, тамамларгъа заман жетгенин да белгилегенди. РФ-ни УК-сыны 10-чу статьысына кёре, репрессиялагъа тюшген гражданланы сюргюнде болгъан жыллары юч керге аслам болуп, ишчи стажгъа къошулургъа, культура жаны бла кёп иш этилирге, алагъа ушаш бир къауум иш тамамланыргъа кереклисин чертгенди. Сёзюню ахырында Хаб улу къарачай халкъны реабилитация этиу жаны бла тамамланылгъан жумушланы юсюнден да айтханды.

Бу жыйылыугъа кёз къарамы дырылгъанларын да унутмазгъа керекди. 90-чы жыллада ол мурат бла аслам ачха берилген эди. Болсада контроль къатыланмагъаныны хатасындан аланы иги кесеги тийишлисича хайырланылмагъанды, деп республикада болумну юсюнден тынгылы айтханды.

2005 жылдан бери репрессиялагъа тюшген хар пенсиячыгъа ахча берилгенди. Биринчи заманда ол 400 энди уа 700 сом болгъанын, жашау-коммунальный жумушлагъа деп ахча бёлюнгенин да эсгертгенди. Алай а ол тёлеуени кесини боюнуна Федеральный бюджет алса тап боллугъун да билдиргенди. Битеу тау эллеге газ келгенин, Тёбен Черек гидроэлектростанция да салынып бошалла турганын, Къабарты-Малкъарда федеральный эм республикалы бюджетден политика репрессиялагъа тюшгенлени хурметине Мемориал ишленгенин, КъМР-де Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театр, «Балкария» тепсеу-этнография ансамбль къуралгъанларын, жыл сайын 28-чи мартда Малкъар халкъны жангырыууну кюню белгиленгенин, биз да башха милеттле бла тенг жашагъаныбызны эм айныгъаныбызны айтмай жарамаз, degенди.

Уллу Ата журт урушну кезиуюнде Совет Союзну Жигити деген атха ие жашыбыз тийишли болгъанды. Тогъуз да Социалист Урууууну Жигитлери, Ленинчи, эм Къырал саугъаланы лауреатлары, академикле, генерала, СССР-ни эм РФ-ни халкъ артистлери, илмуланы докторлары эм профессорлары бла бардыларыгъанды.

Бизни халкъ, кёчгюнчюлюкню къыйынлыкъларына да къарамай, бир кишиге къара ниет тутмагъанды. Аны бла бирге белгилемей кетергге дурус кёрмейме. Биз, башхалача, бусагъатда экономика къытлыкъны сынайбыз. Арт кезиуде таулула аслам жашагъан жерледе промышленный предприятияла, колхозла, совхозла, халкъны надзорлукъ этгенде юридический лицолары бла энчи предпринимательлени эркинликлерин къоруулау» жаны бла федеральный закон 2009 жылда къабыл этилгенди эди, - degенди Колесников. - Бизнесменле бла тюбешгенде, болум игиге тюрленнгенмиди, тинтиуле азайгъанмыдыла деп соргъанбыз. Жууапла эки тенг болгъандыла. Ол а контроль-надзорлукъ бла кюрешген органла шёндю да терк-терк келе туруччу «къонакъла» болгъанларын кёрпюзтеди. Бегирек да кёп полицияны, налог органланы, Роспотребнадзорну, от тюшюуе къажау службаны эм прокуратураны келечилери келедиле.

Республиканы Жамаат палатасы жууукъ кезиуледе «Къабарты-Малкъарда гитче эм орта предпринимательстволу айнытыу жоллары эм проблемалары» темагъа пленар жыйылыуун бардырлыкъды. Май районну предпринимателлерини аралarында оюмла да анда этиллик рекомендацияларгъа кирликдиле.

Басмагъа **ХОЛАЛАНЫ Марзият**.
Суратла авторнудула.

Гитче бизнес - дайым да туурада

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ахыр эки жылны ичинде бу сферагъа этилген инвестицияланы ёлчеми 500 миллион сомдан артыкъ болгъанды. Былтыр сатыу-алыу, жамауат аш-азыкъ этиу эм башха жумушла бериу жаны бла хайырланыргъа 43 объект берилген эди. Бу сферадала конкуренция бийик болгъаны себепли, предпринимательле кючлерин башха тюрлю производстволада бла инновация жумушлада да сынайдыла.

- Келир заманлада ала да иги айнырыкъларына ишек жокъду, - дейди Юрий Колесников. Бюгюнлюкде уа районну эм саулай да республиканы предпринимательлерини проблемаларын ючге бёлюргге боллукъду. Аланы биринчиси - жылны аллындан башлап тёлеммей болмазлыкъ социальный взносла эки кереге кёбейгендиле. Ол сфада тюшюрген бизнесменлени ишлерине ол бек уллу тыйгъыч салады. Аны хатасындан биринчи кварталны ичинде налог учётхан 150 предпринималь чыкъгъанды. Бирлери уа ишлерин жашырын экономикагъа кёчюрген окъуна болурла.

Бу тюрлениулени хатасындан бюджетге келген налогланы ёлчеми да азайырыкъды. Аны бла бирге терс ниетли конкуренция да къозгъалыр деп аллай къоркъуу да барды. Файдалылыкълары иги болмагъан предпринимательлени къоруулау жаны бла закон чыгъарырга кереклиси баямды. Аны себепли бизи республиканы Парламентине рекомендация этерикбиз, ала уа быллай тёлеуени ёлчемин тюрлендириу онoуну регионланы кеслерине берирге деп, аллай башламчылыкъ бла Къырал Думагъа предложение этерча.

Тёгерекдеги къудуретге заран тюшюргенлери ючюн тёлеуле берирча учётха туру да предпринимательлени кёп заманлардан алады. Ол да жарсыулу проблемаладан бириди. Керек документлени жыйгъандан сора, алагъа Росприроднадзорну КъМР-де Управлениясына бир ненча кере барыргъа тюшеди. Бу ведомствону специалистлери районнга кеслери келе туруччу, предпринимательлеге тап боллукъ эди.

«Къырал эм муниципальный жумушларын тамамлагъан предприятияла жокъ болгъандыла, жерле федеральный неда республиканы оноууна берилгендиле. Битеу ол сылтауланы хатасындан иссизлик ёсгенди, жаш адамла республикадан тышына кетип, амал табргъа кюрешедиле. Болсада, бизи билебиз, Россей Федерацияны, Къабарты-Малкъарны башчылары да ол тюрлю проблемаланы тамамлауну жолларын излейдимле.

Дагъыда чертип айтыргъа сюеме: бизни бир-бир келечилерибиз, репрессиялагъа тюшгенлени проблемаларын кеслерини неда тыш къырларыны сейирлерин толтурур мурат-да бармакъгъа чёрген, Россей Федерацияда къаугъалана къозгъаргъа кюрешедиле. Биз а, халкъларыбызны атларындан сёлеше, ол тюрлю ниетлеге жол бермезге керекбиз. Бизни оюмубузгъа кёре, болгъан жарсыуларыбызны россейли законлагъа тийишлиликде тамамларгъа керекди. Бу жумушлагъа тышындан къатышыуну биз унарыкъ тюйюлбюз. Проблемаларыбызны къыралыбыздан, кесибизден сора киши тамамларыкъ тюйюлдю деп, Беппай улу репрессиялагъа тюшген халкъланы келечилеринден Координация совет къурагъра, аны арасы Черкесск шахарда болурча деген предложение этгенди.

Конференцияда Александр Брод, Берто Фабрицио, Давуд Кахриманов, чечен, ингуш, къалмыкъ, Поволжье немецлилени, къазакъланы делегацияларыны башчылары да сёлешгендиле. Ала да тюрлю-тюрлю оюмла айтхандыла, халны игилендирир жолларын ачыкълагъандыла.

Ызы бла делегацияланы къууумлары секциялада ишлегендиле. Ала «Россейни халкъларыны депортациясы эм 1991 жылда 26-чы апрельден Россей Федерацияны «Репрессиялагъа тюшген халкъланы реабилитациялау» деген Закону къалай толтурулгъаныны проблемалары», «Репрессиялагъа тюшген халкъланы реабилитациялауну амаллары эм мадарлары», «Депортация бла байламлы СМИ-де дурус жазыу, кёргюзтюю эм айтыу» деген атла бла бардырылгъандыла.

Конференцияда кёп вопросла кётюрюлгендиле, предложения ла бериргендиле. Ахырында резолюция эм декларация къабыл этилгенди. Форум республикада белгили жырчыланы эм «Эльбрус» тепсеу коллективни концерт программасы бла бошалгъанды

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратла авторнудула.

Эстериуле

Унутулмазлыкъ сейирлик школ жылла

Бу сурат 1963 жылда Бабугентни орта школуну аргъэндыгъа, окъуу жыл бошалып, ахыр кюнгуроу урулгъан кюн алынгъанды. Мында бек сюйген тенглерим: биргеме окъугъан къызла, жашла, бизни окъутхан устазланы къауулу, узакъда къалгъан огъурлу жылларыбыздан, ариу жашлыгъэбыздан салам бергенча къарайдыла.

Мында аланы бир бирлеринден айыргъан къыйынды. Тюрслеп къарачыгъыз бет сыфатларына. Къаллай бир огъурлулукъ барды алада.

Тюненеги сабийле, бюгюн а школну тауусуп, уллу жашау жолгъа тебирегенбиз. Не затла сакълай болурла бизни алда? Къалай къуралыр къадарыбыз? Ай, аны, къарап, кёралсакъ, ким биледи, башха жолнуму сайлар эдик?.

Устазларыбыз да сагъышлыдыла. Кёп жылны бизни окъутдула, бир юйюрча жашадыкъ. Энди уа, аланы къоюп, бирер жанына кетерикбиз. Ала юйренгенлиде хар кюнден бизни кёрюп турургъа, тамбла бизни орунубузгъа башха къызла, жашла келликдиле.

Классда жети жаш, беш къыз бола эдик. Окъугъан Бабугентде этгеликге, асламыбыз башха-башха элледен келгенбиз. Аны ючюн школда интернат ачадыла. Жашагъан, окъугъан да анда этебиз: 5-6 адам бир отоуда болуп. Барыбыз да эгечле, къарындашлачабыз.

Кюннге юч кере ашатадыла. Солуу кюнледе уа жашла, отун ташып, от этедиле, къызла уа аш биширебиз. Окъуудан сора Бабугентни агъач заводунда станоклада тюрлю затла хазырлагъанбыз. Школну бошагъанбыздан сора алада урунургъа эркинлик къагъытла да берген эдиле. Андан сора да, ишчи книжкачыкъла ачадыла.

Ишлегенибиз ючюн иш хакъ да жазадыла. Анга аш-азыкъ алабыз, классланы да ремонт этебиз. Жыр-тепсеу къауум да къурап, эл клубда, школда да концерт программаларыбызны кёргюзте турдукъ. Солисткабыз а аламат жырчыбыз Таукенланы Галина. Мен аны бла Къыргъызстанда Наукъатда биринчи классса баргъанма. Артда школну да Бабугентде бирге бошагъанбыз.

Классыбызда «Тимуровская команданы» къурайбыз. Жангыз жашагъан абадан адамлагъа барып, бахчаларын къазаргъа, урлукъ салыргъа, тирлигин алыргъа болушханбыз. Малларына да къарагъанбыз. Бизни келирибизни адада сакълап турагъандыла. Хар заманда да таппы ашарыкъла бла сыйлагъандыла. Бюгюнлюкде да унуталмайма ол заманлада ашагъан жылы гыржын бла жангы айранны татыуун. Неда хужму бишлакъ бла исси лоукъмланы.

Школдан сора жашауубузда не жетишим болдургъан эсек да, ала барысы да устазларыбызны хайырындандыла. Ёз сабийлеринден эсе бизге ахшы эс окъуна бура болур эдиле. Директорубуз Каркаланы Татаркъан физикадан да окъутханды. Жарым ёмюр мындан алда айтыучу сёзлерин: «Кто не знает закон Ома – должен сидеть дома»,- бюгюн да унутмагъанма.

Тширыулардан биринчи билим бериу министри Батчаланы Роза да устазыбыз болгъанды. Орус тилден бла литератураны Евгения Даниловна Чудаева бергенди. Аламат, огъурлу адам. Дерслерин эсде къалырча сейир ётдюргенди. Аны хайырындан туугъанды жюреклерибизде орус тилге, литературагъа сюймеклик. Битеу дуниягъа атлары айтылгъан Пушкинни, Лермонтовну, Гогольну, Чеховну, Толстойну, Горькийни, Маяковскийни жигитлери бла бирге жарсыгъан, жилягъан, къуунанган да этгенбиз. Ол школну завучу класс башчыбыз эм бек сюйген устазыбыз эди. Окъуудан сора да, кёп жылланы аны бла байламлыкъ жюрютгенбиз. Юйюне барып тургъанбыз.

Устазларыбыздан бири Елизавета Маштаевна Черкесова (Османова) кёп болмай дуниясын алышханды (жаннет чырагъы болсун). Ол а биологиядан окъутханды. Ахыр кюнюне дери аны бла шуёхлукъ жюрютгенме. Нёгерлерим бла танышдыра: «Бу аламат тширыу мени устазымды»,- десем, ол къалай къуауучу эди. Аны битеу республика таныгъанды. Бир да болмагъанча огъурлу адам. Жыл саны келгенинде да, аны бла Къыргъызстанда Наукъатда биринчи классса баргъанма. Артда школну да Бабугентде бирге бошагъанбыз.

Математикадан э а Владимир Иванович Ткачёв окъутханды. Акъыллы, билимли специалист. Одессада бийик билим берген юйге окъуугъа киргенимде, ол предметден беш профессорну аллында экзаменнге кирип, сорулагъа жуап этип тебирегенимде, ала, бир бирлерине къарап, узакъ тау элден келген къызчыкъ бу къыйын сорууланы къалай тынч биледи»,-деп сейир этедиле. Георгий Муратович Бицуев химияны бергенди. Ол а биогюнлюкде да ишин къоймагъанды.

СУРАТДА: **биринчи тизгин** (солдан онгнга): Мечиланы Хадис бла Байсыланы Мухтар. **Экинчи тизгин** (солдан онгнга): Аттоланы Фатима - устаз, Евгения Чудаева – устаз, аны онг жанындагъы эки тширыу да оруслу устазладыла. Ортадагъы эр киши – школну директору Каркаланы Татаркъан, аны онг жанындагъы Батчаланы Роза – устаз, артда министр. Розаны онг жанындагъы къабартылы тширыу – устаз, къыйырдагъы эр киши Османланы Георгий - юйретиучю.

Ючюнчю тизгин (солдан онгнга): оруслу устаз, Къудайланы Фатима - немис тилден устаз, Саракаланы Фазиля – устаз, Глашланы Аня - окъуучу,шапа- тётя Катя, Таукенланы Галина – жырчы,Владимир Ткачёв-устаз, Къадырланы Зухура, Черкесланы Елизавета – устаз, осетинли къыз Азиза - устаз, Георгий Бицуев - устаз. Нёгерланы Сафар - завхоз. **Тёртюнчю** тизгин (солдан онгнга): Улбашланы Магомет, Къудайланы Ахмат, Темукукланы Борис, Жангоразланы Борис, Чочайланы Ибрагим.

КЪАДЫРЛАНЫ Зухура.
Къашхатау эл.

Къонакъбайлыкъ

Японияда келген студентка Нальчикни сакураларына къуууанггандыы

Бу кюнледе «Таза жюрекле» деген жамауат организация Японияны Осака шахарындан келген студенткана Атажукин атлы паркга экскурсиягъа элтгенди. Хэвон Юн (суратда) лингвистге окъуйду, орус- япон тилманч боллукъду. Ол бусагъатда Къабарты – Малкъаргъа стажировкагъа келип турады. Нальчикни ара паркында орналгъан сакура терекчиклени кёргенинде, къыз сейирге къалгъанды.

- Сизни ариу республикада Японияны культурасын белгилегген мюйюшюк барды. Ол бизни бурун халкъыбызны тарыхы битеу дуниягъа сейир кёрюннгенин белгилейди. Мен а жерлешлерime КЪМР – ни табийгъатыны, адамларыны айырмалы къонакъбайлыкъ энчиликлерини юсюнден толу хапар айтырыкъма, - дегенди студентка. Сора, Хэвон Юн билдиргенге кёре, ол Япониягъа къайтса, «Таза жюрекле» организацияны адресине ыразылыкъ письмо жиберликди.

Эсигизге салайыкъ, сакураны «Таза жюрекле» жамауат организацияны башламчылыгъы бла бу жылны апрель айында Атажукин паркны 90 - жыллыгъына саугъагъа деп орнатхан эдиле. Жыйырма бла беш терекчик, Нальчикни ара паркында тап жерлерин табып, бери келгенлени кёзлерин къуундырадыла.

Бизни корр.

МЕДИЦИНА

«Къадарымы эл бла байлагъаныма сокъуранмайма»

Магрелланы Келимат Май районну Ново-Ивановка элинде врач-педиатрды. Бусагъатда, федерал программагъа кёре, элде ишлеген жаш специалистлеге бир миллион сом бериледи. Аны специалист неге сюйсе да къоратыргъа эркинди. Келимат Заходановна кесини ахчасына жер бла юй алгъанды.

-Сиз шахарда ёсген адамсыз, элге къалай келишландыгъыз?

-Мени ата юйюм Хасаниядады, алай сабийлигимде хар жай каникулланы Огъары Малкъарда тургъанма. Анда анамы атасы бла анасы Хасауланы Ако бла Зухура жашайдыла. Алай бла эл турмушну эбине тюзелеме. Жерни бир кере окъуна къазгъан, урлукъ салгъан, тирлик ёсдюрген адам аны сюймей къаллыкъ тюйолдю. Хар инсаннга суун, мирзеюн берген, къол анзында сабийнча тутхан, эркелетип жашатхан жер-андан сейир не зат бардыда?!

Къысхасы, кёп шахарда ёсген къызлача, «элде жашарыкъ тюйолме»,-деп, мен бир заманда да айтмагъанма. 2003 жылда бизни университетни медицина факультетин, ызы бла интернатураны, ординатураны бошагъанымдан сора мени Къашхатаугъа жиберидиле. Юч жыл урунгъанма анда. Кюн сайын Хасаниядан Къашхатаугъа баргъан тынч тюйюл эди, алай мен ишими бек сюеме, къыйналсам да, жюрюп тургъанма.

-Сиз Магрелланы Самат бла эки сабий ёсдюресиз: къызчыкъ бла жашчыкъ. Кюн сайын Хасаниядан Къашхатаугъа жюрюп тургъан эсегиз, аланы къачан кёргенсиз?

-Кертиси бла да, сабийлеге тийишли эс бурургъа не къарыуум, не заманым къалмай эди. Бир кюн тюшде «Жангылыкълагъа» къарайма. Не сейир, мен ол уахтыда бу бериуге бир заманда да къарамагъанма. Анда Ново-Ивановка элни юсюнден айтадыла да, педиатр керекди, кесине да федерал программагъа кёре миллион сом берилликди, дейдиле. Бек алгъа баш ием бла кенгешеме, ызы бла юйде да айтама бу ишни юсюнден. Барыбыз да бир оноугъа келебиз: ары кёчерге керекди. Кёчдюк. Жангы жерге бек терк юйренгенбиз. Биринчиден, мында таулула кёпдюле. Экинчиден, эл бек ариу жерде орналыпды.

-Сизни ишигиз да эллиле бла шуёхландыргъан болур.

-Ол да алайды. Элде шахардача болмайды, саусузла юйюнге да келип къаладыла. Мен аны ючюн ачыуланмайма, аны къой да, эртденликге дери саусуз сабийни къыйнап турмай, манга кече юйюме келгенлерин тюзге санайма. Сотовый телефонум барысында да барды.

Мен ауругъан сабийчикни къалай багъаргъа кереклилигин жазсам, ала тюз буюргъанымча этедиле, сау болсунла жууаплылыкълары ючюн да, манга ишанжганлары, ийнанггнлары ючюн да. Къоншу элледен да келтирediле саусуланы.

-Самат а къайда ишлейди?

-«Мосстройотрядда». Онбеш кюн ишде, онбеш кюн а юйде турады. Ол да Ново-Ивановкада бек бюсюрет турады. Кесигиз эследигиз эл къаллай таза болгъанын. Мында жашагъанла жерни бек сюедиле. Шабат, ыйыкъ кюнледе Нальчикде ярмакагъа барсагъыз, бизни колхозну бишлагъы, сютю, къаймагъы къалай сатылгъанын кёрлюксюз. Ала республикада айырмалы продукциягъа саналадыла.

Тёрт жюзден артыкъ адам ишлейди мюлкде. Юйлерине келгенлей, бахчаларына чыгъадыла. Билемисиз, элде не къадар кёп ишлеген адам болса, ол къадар жер сыйлы, хурметли болады. Бир сагъат окъуна бош турургъа жарамайды. Саулукъ болгъан къадарда, жеринг бар эсе, ишле. Жерге салгъан кючюнг-къарыуунг артха онлап къайтады.

-Мында таулула къаллай бир болурла?

-Битеу да жашагъанланы жыйырма проценти таулуладыла, къалгъанлары уа – украинлыла. Шёндю окъуна Къазахстанда, Къыргъызда жашагъан бир-бир таулу юйюрле бери кёчюп келедиле.

-Сизни бахчада ишлерге заманыгъыз боламыды?

-Болады. Онбеш соткабыз барды да, анда хар зат да салыргъа кюрешебиз. Кесигиз ёсдюрген зат татыулу кёрюнеди эм юйюнгю берекетден толтурады. Кесинге жерингде, сом къоратмай, тирлик ёсдюрюп турсанг, не зат керекди андан сора? Элни хуасы да бек ариду.

Къысхасы, къадарым мени Ново-Ивановка элге келтиргени ючюн бек ыразыма. Сабийле бусагъатда садикге жюрюйдюле. Аллах айтса, ёсселе, школубузгъа барлыкъдыла. Мындагъы школ кючлюге саналады, ишими юсю бла аны бла да шагъыйленнгенме.

-Таулула бла украинлыла шуёхлукъ жюрютемидиле?

-Бек къаты жюрютгенди. Ала бир бирлерин ири ангъылагъанларны сыптауу недеди десегиз, экиси да ишчи халкъла болгъаныды. Бу эл бир юйюр кибикди. Мында ачыкъ кёрюнюп турады: таулуда бир заманда да миллетчилик болмагъандыла, хар халкъгъа хурмет эте, шуёхлукъ жюрюте биледиле.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

ТАУМЫРЗАЛАНЫ Далхат

Базгъынлыкъ

Таурух

Айланнган жеринде хар кимни къоркъутуп тургъан бireулен жашагъанды. Аны аты Чюйокъ болгъанды. Къарт адамлагъа иш жолугъун къалса, аланы хыликкя этип, сыныкъ сёзле айтып, жюреклерин къыйнагъанды. Жаш адамлагъа тюбесе, тюртюп, суугъа атып, балчыкъгъа батдырып, харх этип кюле эди. Къатыныны тёппесине жумуртха салып, узакъдан садакъдан атханды.

-Учхан, - дегенди ол, эрини атын жышырып, - сен бек аманнга кетгенсе. Кимден, къалай жаратылгъанынгы да унутуп, аман ишле этесе. Тыйылырмы эдинг бир, къатыны айтханы эсине тюше, Чюйокъ.

- Сора сен кесинген онглуну излейсе? – дегенди Уку, ачыуланнган да этмей, жангыз кёзюн къолу бла сыйпай:

- Мен сени тюйген, сопакълагъан да этмейме. Бизни элде сенден озгъурла кёпдюле. Андан эсе мени хапарыма тынгыла:

-Зюдюка, Тепа, Голой, Хузой, Къыбын, Саугъа, мен да илерindеде болуп, жети къарындашбыз. Биринчини къарыуун, жигитлигин айтыр кереги жокъду. Ол келтирген эмен терекни мен кюн узуну туурап тауусалмагъанма. Аны эки кичиси да Зюдюкача эдиле. Къалгъанлары уа - уста къаячыла. Атхан окълары уа кёз илинген жерде чомачагъа тийгенди. Бёрюню тутуп, терисин сыдырып къойгъандыла,ёлтюре да кюрешмегенлей..

Сенича: «Ким бизни озар? Ким демлешир, бизге тенг болуп? Табылырмы бизни хорларыкъ?» - деп, аллай адам излегенлей турабыз. Биз тонамагъан хан, биз мындан уллугъа кетмей?..

Ол бек ачыуланнганды, алай къатынынны «Учхан» дегени кёлюне хычыуун тийип, жууаша:

- Сен хар заманда алай айтаса. Ким болур ол менден къарыулу, онглу адам? Аны болгъан жерин бир юйретсенг а.

Сора, бозадан да иги кёбюп, бийчесини башына жумуртханы салып, жибергенди садакъ огъун.

- Ай, сени аман кюннге къладырлыкъ да табылыр! Ашыкъгъан этме ансы, - дегенди ол, асыры къоркъгъандан къалтырай.

-Аны къайда болгъанын айтмасанг, мен санга тынчлыкъ бермей, хар кюн сайын былай къыйнап турлукъма, -дегенди, мыйыкъ тюбюнден ышара, Чюйокъ.

-Къоймай эсенг, тёбире. Бу суугну боюну бла ерге жорт. Сол жаны бла баргъан жерде уа бир адамгъа жолугъурукъса. Алайда сен кесингни, аны да танырса, - дегенди къатын.

Жолну тауусуп, къыйын къая къулакъладан да къутулуп, Чюйокъ юйдегиси айтхан жерге жетер-жетмез, танг атды. Алайда ол ат юсюнде къарелди эслей:

- Эй, адам улу!...

Ол уянмагъанды, жууап да къайтармагъанды. Экинчи, ючюнчю да къычырыгъанды, алай ол жеринден да тепмегенди.

Асыры ачыуланнгандан Чюйокъ-батыр, аны таба садакъ окъ жибергенди. Окъ къарелдини башына тийгенди. Бу ууахтыда ол тепчигенча кёрюннгенди. Бир кесекден а иги да тепгенди: аты бла секирип анга жанлай:

- Не адамса, къайдан чыкъдынг бери? Башымы къанатып къоя эдинг да, - деп, бир къолу бла Чюйокъну атдан алып, бут тюбюне сугъуп, элине эзтеди. Аны, атдан тюшюре да кюрешмей, арлакъда юй къатында тёгюлюп тургъан мулхаргъа атханды.

-Адам тутдунг да биогюн а, Уку. Къайдан келгенди? - деп соргъанды бирey, сейирге къала.

- Айт, къайданса, нек келгенсе? - деп соргъанды Уку.

- Мен жашагъан жерде кесимден къарыулугъа тюбемегенме. Аллай адам излейме, - дегенди, къатынны айтханы эсинде тюше, Чюйокъ.

Ачыгъ ачыуланнгандыла да, ала жолгъа чыкъгъандыла. Аны уа биз да билебиз. Къызны бирегесине баргъан ырысхыны, харекетни сыйырыргъа ашыгъабыз. Элден экн кюн узайгъандан сора ханны къызы кече къалыр жерине жетеди. Уллу дорбун аллында атланы да тууарып, солургъа жарашадыла.

-Асала, терсми этдим биргенге бир къауум адам алыргъа къоймагъанымы? - дегенди къыз.

-Тюз этгенсе, Алмахан. Сени къатынгда манга къаллай нёгерни да кереги жокъду. Бир затха жарсымай, солу, - дегенди Асала. – Кечирек чыгъарбыз да, кете барырбыз. Мен ёлмесем, санга бир кишини да зараны жетмез.

Алмахан юч дигизасы бла дорбунну теренине кетип, хазырланнган тёше-мёшеледе солуй болгъанды. Алты къарындашым кенгирекде къалып, мен хапар билип келирге дорбун аллына барып:

- Къонакъ аламыса, алан? - деп сёлешеме.

- Ким эсенг да, кирип кел. Къочытмагъан мюлк иеси къалгъан болмаз, баям, тёгерекде. Бизден адамла, къоркъуп, юркюп, бир талай жыл жашайбыз алай.

Бир жол Акъсынхан къызын эрге бере болгъанды. Ол барлыкъ жер а-узакъ, къоркъуулу. Хан жарым минг аскерчи да хазырлап, аланы ашларын, сууларын да арбалагъа жюклеп, жолгъа атлынырыкъларыны хапарын къызына билдиреди.

-Атам, керекмейди аллай бир аскер, аллай бир арба да. Адамланы да къыйынма. Алагъа къорарыкъ ашны, ырысхыны юсюнден да хыйсан эт. Сора ала уа сакъланырламы мени? Жолда аладан да къарыулу аскер чапса, кюнюбюз къурур!

-Да, айт сора, къалай этейик? - дегенди Акъсынхан.

- Баллах сыртында жангыз жашы бла бир къатын жашайды. Ариа тынгылы адам жибер да, бери чакъырт. Не да болсун, унат да, аны жашы мени бла келирча эт. Ол биргеме болса, мен бир затда да къоркъмайма.

Ариу айтып, хан жашны чакъыртханды, нёгерликге аны, муну ал деп да айтханды.

-Мен нёгер излемейме. Къызынг ышана эсе, андан сора, манга бир зат да керек тюйюлдю. Биргесине барлыкъланы къура да, жолгъа чыкъмагъа къой, - дегенди жаш.

Хазырланнгандыла да, ала жолгъа чыкъгъандыла. Аны уа биз да билебиз. Къызны биргесине баргъан ырысхыны, харекетни сыйырыргъа ашыгъабыз. Элден экн кюн узайгъандан сора ханны къызы кече къалыр жерине жетеди. Уллу дорбун аллында атланы да тууарып, солургъа жарашадыла.

-Асала, терсми этдим биргенге бир къауум адам алыргъа къоймагъанымы? - дегенди къыз.

-Тюз этгенсе, Алмахан. Сени къатынгда манга къаллай нёгерни да кереги жокъду. Бир затха жарсымай, солу, - дегенди Асала. – Кечирек чыгъарбыз да, кете барыгъыз. Мен ёлмесем, санга бир кишини да зараны жетмез.

Алмахан юч дигизасы бла дорбунну теренине кетип, хазырланнган тёше-мёшеледе солуй болгъанды. Алты къарындашым кенгирекде къалып, мен хапар билип келирге дорбун аллына барып:

- Къонакъ аламыса, алан? - деп сёлешеме.

- Ким эсенг да, кирип кел. Къочытмагъан мюлк иеси къалгъан болмаз, баям, тёгерекде. Бизден адамла, къоркъуп, юркюп, бир талай жыл жашайбыз алай.

Бир жол Акъсынхан къызын эрге бере болгъанды. Ол барлыкъ жер а-узакъ, къоркъуулу. Хан жарым минг аскерчи да хазырлап, аланы ашларын, сууларын да арбалагъа жюклеп, жолгъа атлынырыкъларыны хапарын къызына билдиреди.

-Атам, керекмейди аллай бир аскер, аллай бир арба да. Адамланы да къыйынма. Алагъа къорарыкъ ашны, ырысхыны юсюнден да хыйсан эт. Сора ала уа сакъланырламы мени? Жолда аладан да къарыулу аскер чапса, кюнюбюз къурур!

-Да, айт сора, къалай этейик? - дегенди Акъсынхан.

- Баллах сыртында жангыз жашы бла бир къатын жашайды. Ариа тынгылы адам жибер да, бери чакъырт. Не да болсун, унат да, аны жашы мени бла келирча эт. Ол биргеме болса, мен бир затда да къоркъмайма.

Ариу айтып, хан жашны чакъыртханды, нёгерликге аны, муну ал деп да айтханды.

-Мен нёгер излемейме. Къызын

КЁЛЛЕНДИРИУ

Ауур атлетикачылагъа - жангы инвентарь

Кёп болмай Къабарты-Малкъарны спорт эм туризм жаны бла министрни орунбасары Хачим Мамхегов Нальчикни Спорт дворецинде къуунчы халда 574 минг сом багъасы Нальчикде, Прохладнада, Чегем, Элбрус, Терк, Урвань, эм Бахсан районлада ауур атлетика бла кюрешген спортчулагъа жангы инвентарьла саугъа этгенди.

Мамхегов келген тренерлеге тутхан ишлеринде бет жарыкълы болурларын тежегенди, спортчулагъа уа уллу жетишимлеге жетерлерин, алагъа къарагъанланы да терк-терк ыразы эте турурларын тилегенди. Юлгюге уа ауур атлетикадан Олимпиада оюнланы эки кере призёру Аккайланы Хажи-Муратны келтиргенди.

Ал заманда СКФО-да Олимпиада оюнланы базасына кирген дзюдо, эркин эм греклрим тутушуу дегенча спортну тюрлюлери да жыгъышыучу кюйюзле бла жалчытылыныръкъдыла.

Бизни корр.

Проект

Он мингнге жууукъ сабийни тинтгендиле

КъМР-де «Саулукъ сакълау» миллет проектни чеклеринде «Медицинский консультативно-диагностический центр» саулукъ сакълау учреждениясы специалистлери арт эки жылны ичинде он мингден артыкъ школчуну саулукъларын тинтгендиле. Саулукъларында кемчиликлери болгъанланы профильли специалистлеге ашыргъандыла. Аны бла бирге ата-анала бла да ушакъла бардыриладыла.

Араны таматасы Мадина Шогенова билдиргеннге кёре, сабийлени аламысны жарсыулары ауурлукълары солуу системалара бла байламлыды. Дагъыда кёбюсюнде сколиоз табылгъанды. Ол себепден аланы жашагъан жерлериндеги саулукъ-сакълау учреждениялагъа белгилегендиле.

Бу кюнледе араны специалистлери шахарны окъуу юйлерини бирлеринде ишлегендиле. Анда ала 600 сабийге къарагъандыла. Жылны ахырына дери сегиз минг сабийни тинтир мурат барды.

Лилия ШОМАХОВА.
КъМР-ни Саулукъ сакълау эм курортла министерстволарыны пресс-службасы.

Театр

«Лир патчах» Грозныйге барады

Грозный шахарны къараучусу Къабарты-Малкъарны М. Горький атлы орус театры бла эрттеден шагъыр-лейби, аны сакълап да турады. Труппа ары жыллада, ары барып, кесини оюнларын кёргюзтеди.

Театр жолгъа 21-чи майда атланырыкъды. Бизни артистлерибизге андагъы орус театрны сахнасын бир ингирге берликдиле. Коллектив ары кёп болмай биз мында премьерасына къарагъан В. Шекспирни «Лир патчах» деген трагедиясына кёре салынгъан спектаклени эртгедиле. Ол республиканы Башчысы Арсен Каноковну грантыны хайырындан салынгъанды.

Режиссёр Солтан Теуважев, къызларыны кюйсюзлюклерин кётюралмай, акъылдан шашхан атаны юсюнден салгъанды оюнну. Битеу бу иш а орта ёмюрлени суратлагъан бурунгу къалада болады, аны автору художник Владимир Шхацеви. Баш рольну Олег Гусейнов къураргъанды. Жанна Кульминаны эскизлерине кёре тигилген ариу сахна кийимле, сёзсюз, актёрлагъа, битеу спектакльге да ариулукъ, къуат бередиле.

Римма ГЕРАСИМОВА.
КъМР-ни Культура министерстволарыны пресс-службасы.

АКЦИЯ

Терекни жагъаларын тазаларыкъдыла

30-чу майда Къудуретни сакълауну жылыны чеклеринде Север Кавказны тёрт республикасында «Терекни таза жагъалары» деген акция бардырыллыкъды.

Аны Къабарты-Малкъарны, Север Осетия-Аланияны, Чеченни, Дагъыстанны табийгъатны сакълау жаны бла министерстволары Экологну кюнюне жоралап къураргъандыла. Мероприятияны баш мураты - жамауатны эсин Кавказны эм уллу черек сууларындан бири - Терекни жагъаларын киркипчикден тазалаугъа, андагъы экосистеманы бузууну тохтатыугъа бурургъады.

КъМР-ни Табийгъат байлыкъла эмда экология министерствосу муниципалитетлени, предприятияланы, иели предприятияланы эм республикада жашагъанланы бу акциягъа тири къатышыргъа чакъырады.

ХАДЖИЛАНЫ Фатима.
КъМР-ни Табийгъат байлыкъла эмда экология министерствосуну пресс-службасы.

Оноу

КТО-ну низамы кетерилгенди

КъМР-ни Оператив штабы Элбрус районну жерини бир кесегинде энчи мадарланы бошалгъанлары бла байламлы Россейни ФСБ-сыны КъМР-де Управлениясыны начальниги генерал-майор С.Л. Кменский 2013 жылда 18-чи майда 15 сагъат 45 минутдан башлап Къара-Тёбе, Жеркли-Къол жайлыкъла, А-158 автомобиль жол бла чекленнген (Элбрус муниципальный районну Бедик эли ары кирмейди), Бахсан муниципальный районда Жанхотия элге дери квадратда (эльни ары къошмай) бардырылгъан терроризмге къажау операцияны (КТО) низамын кетерирге деп оноу этгенди.

«Терроризмге къажау сюелиуню юсюнден» 2006 жылда 6-чы мартдан Россей Федерацияны 45-чи ФЗ номерли законуна тийишлиликде башда айтылгъан жерде Россейни ФСБ-сыны КъМР-де Управлениясыны буйругъу бла 2013 жылда 20-чы майда 13 сагъат 00 минутда КТО-ну право низамы эм айтылгъан кезиуде заманнга чек салыу кетерилгенди.

КъМР-де Оператив штаб.

Объявление

Приём в аспирантуру и докторантуру

Федеральное государственное бюджетное учреждение науки «Научно-исследовательский институт прикладной математики и автоматизации Кабардино-Балкарского научного центра Российской академии наук» объявляет приём в основную аспирантуру с отрывом и без отрыва от производства и докторантуру по специальностям:

01.01.02 - Дифференциальные уравнения, динамические системы и оптимальное управление.
05.13.18 - Математическое моделирование, численные методы и комплексы программ.

Приём документов осуществляется до 31 августа 2013 года.

За справками обращаться по адресу:
360000, КБР, г.Нальчик, ул.Шортанова 89 «а»,
Тел.: **42-64-17** – отдел кадров, аспирантуры и докторантуры, **каб.№9, 42-66-61** – приёмная.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны эм Башчысыны бла Правительстосуну ишлерини Управлениясы КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны документле бла жалчытыу управлениясыны тамата специалисти **УЛЬЯНОВА Марина Геннадиевнагъа** атасы **УЛЬЯНОВ Геннадий Павлович** ёлгени бла байламлы, бушуу этип, къайгъы сёз берединe.

Газетни келир номери 23-чю майда чыгъарыкъды.

Футбол

«Спартакны» сезонда эм иги оюну

Солуу кюнде «Спартак-Нальчик» кеси майданында Футболну миллет лигасыны 33-чю турунда бардыргъан матчы жаз башында эм магъаналыладан бири эди. Турнир таблицада бешинчи жерде тургъан «Балтиканы» хорласа, премьер-лигагъа чыгъар ючюн стыковой эки оюнгъа къатышыргъа эркинлик ала эди. Насыпха, спартакчыла ол кюн, эм иги матчларындан бирин ойнап, калининградчыланы 2:0 эсеп бла къытхандыла эм чемпионат бошалыргъа бир тур къалып, турнир таблицада ючюнчю жерде тохтагъандыла.

Матчны биринчи жарымы бошалыргъа бир минут къалгъанлай, «Спартак» биягъы чабыуллугъун башлайды, топну къонакъланы къабакъ эшиклери таба келтирип, Михаил Багаев кючюнден келгенича урады, ол бир жаныны чартлагъанлай, биягъы Аверьянов, жангылмагъанлай, эсепни керелетеди. Аны бла футболчула солургъа кетедиле.

Тюбешиуню экинчи жарымы башланнганлай, калининградчыла чабыуллукъ этип тебирейдиле. Алай эсепни тюрлендиргъе уа къоллариндан келмегенди. Беш -алты минут озгъандан сора спартакчыла оюнну биягъы къолгъа аладыла эм ол бошалгъынчы къонакълагъа жаланда 27 минутда бир кере онг бергендиле къабакъ эшиклерини къатында бек къоркъуулу кезиу болдургъа. Ол заманда вратарбыз Коронов команданы голдан къутхаргъанды. Андан сора «Спартак» къонакъланы къабакъ эшиклерине къысханлай тургъанды. Таблода да эсеп тюрлемегенлей 2:0 бла бошалгъанды.

Майданнга келгенле сюйген командаларын кёллендирир ючюн къалмагъандыла, ол кюн адамланы ары хакъсыз ийгендиле. Спартакчыла да къараучуланы, керти да, ариу, кёп торлю комбинациялары болгъан футбол кёргюзтюп, къуундыргъандыла.

Матч башлангъанлай оюуна ала чабыуллукъ этип тебирейдиле. Тюбешиуню сегизинчи такъыйкъасында аллай бир атакаланы кезиуюнде Коронов топну, тап жарашдырып, Алексей Аверьяновну тюз аягъына береди, ол а, жангылмагъанлай, къонакъланы къабакъ эшиклери таба урады. Эсеп 1:0 болады.

Биринчи таймда «Спартакны» эсепни кёбейтирге дагъыда эки кере онгу болгъанды. Засеев бла Сирадзе 16-чы эм 19-чу минутлада «Балтиканы» къабакъ эшиклерине топну кючлериндen келгенича ургъандыла. Алай къонакъланы вратарлары эки кезиуде да жеринде болгъанды.

Футболдан миллет лигасыны 33-чю турдан сора таблицасы

	Командала	О.	Х.	Тб.	Къ.	Т.	Оч.
1	Урал	31	19	10	2	61–18	67
2	Томь	30	18	7	5	53–33	61
3	**Спартак**	**31**	**15**	**8**	**8**	**32–26**	**53**
4	СКА-Энергия	32	13	13	6	36–26	52
5	Балтика	31	13	8	10	37–32	47
6	Уфа	31	12	9	10	30–30	45
7	Нефтехимик	31	12	8	11	42–39	44
8	Сибирь	30	11	8	11	32–37	41
9	Ротор	30	10	8	12	24–23	38
10	Енисей	31	9	11	11	30–31	38
11	Шинник	31	9	11	11	28–33	38
12	Петротрест	30	10	4	16	28–40	34
13	Салют Бл	30	8	9	13	23–29	33
14	Торпедо М	30	6	14	10	28–35	32
15	Металлург-Кузбасс	31	8	6	17	18–38	30
16	Химки	30	6	9	15	21–36	27
17	Волгарь	30	4	11	15	19–36	23

Пресс-конференция

Тимур ШИПШЕВ, «Спартак-Нальчикни» баш тренери:

- «Балтика» бла бардыргъан матчларын сезонда эм игиледен бирине санагъанды.«Быйыл биз былай иги бир да ойнамагъанбыз. Аны ючюн жашлагъа бек ыразыма. Тактика жаны бла борчларын толтургъандыла», - дегенди ол

Стыковой матчланы юсюнден берилген соругъа жууап бере, Шипшев ол тюбешиуледе да къадалып ойнаргъа кереклисин эм жаланда ол заманда жетишим боллугъун чертгенди.

Евгений ПЕРЕВЕРТАЙЛО, «Балтиканы» баш тренери:

- Матчда эки тайм да бир бирлерине ушамагъанларын айтханды. «Солургъа келгенлеринде, мен жашлагъа кючлю команда бла, артыкъда премьер-лигагъа кёчерге умутлары болгъан футболчула бла ойнайсыз», - деп эсгертгенме. Аны ючюн болур эди ансы, экинчи таймда хазна халат жибермей кюрешгендиле. Спартакчыланы, матчха къараргъа келгенлени саулай республиканы да командагъыз стыковой матчлагъа къатышырга онг алгъаны бла алгышлайма, дегенди ол.

Майданда бу футболчула ойнагъандыла: «**Спартак-Нальчик**»: Коченков, Джудович, Засеев, Овсиенко, Багаев, Коронов (Буйтраго, 89), Концедалов, Чеботару (Чеботару, 86), Медведев (Абазов, 90), Аверьянов (Гошоков, 77), Сирадзе.

«**Балтика**»: Шелия, Васильев, Зимулька, Плопа, Сысуев, Стоцкий, Чиркин, Зюзинс (Гацко, 8), Вотинов, Вишняковс, Скавыш (Сальников, 79).

Сары карточкаланы Сысуев бла Васильев алгъандыла. Чемпионатда башха командала былай ойнагъандыла:

СКА-Энергия-Уфа 0:0, Енисей-Нефтехимик 2:2, Урал-Шинник 0:0,

Энди «Спартакны» бу чемпионатда 25-чи майда бир оюну «Уфа» бла къалгъанды. Андан сора премьер-лигада 14-чю жерни алгъан команда бла аны майданында 30-чу майда тюбеширикди. Экинчи матч а Нальчикде 4-чю июньда ётерикди.

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан.

Излеу

Кёрген, билген бар эсе

РФ-ни МВД-сыны Прохладна районда бёлюмю 1937 жылда туугъан **Дейлов Александр Иосифовични** къайдагъысын тохташдырады. Аны регистрациясы бу адресдеди: **Прохладный шахар, Грейдер орам, 73-чю юй**.

Ол 2013 жылда 18-чи апрельде юйден кетгенди, бюгюннге дери артха къайтмагъанды, аны къайдагъысы белгисизди. **Ышанлары**: жыл саны 76-гъа жетгенди, арыкъсууду, ёсюмю 165 сантиметрди, чачы агъаргъанды. **Юсюнде кийимлери**: къызыл кёлеги, къара трикосу, мор чурукълары.

Республиканы хурметли жамауаты!

Дейлов Александр Иосифовични къайда болгъанын тохташдырыргъа себеплик этерча шарт бипр эсегиз, бу телефонлагъа сёлеширигизни тилейбиз: **(8663) 7-58-02, 7-67-02, 02** неда полицияны бек жууукъда бёлюмюне.

РФ-ни МВД-сыны КъМР-де Управлениясыны пресс-службасы.

РАКЕТОМОДЕЛЬ

Тырныауузчула энтта да алдадыла

Нарткъаланы тийресинде ракетомодель спортдан окъуучуланы араларында 26-чы республикалы эришиуле бардырылгъандыла. Ала Уллу Хорламны 68-жыллыгына эм адам улуну космосха учханыны 52-чи жыллыгына аталгъан эдиле. Алагъа Къабарты-Малкъарны шахарларындан бла районларындан 8 команда къатышхандыла.

Ракетомодельчилени алгъыннгы эришиулерини биринден къалгъанын Элбрус районну «Метеор» клубуну келечилери къытып тургъандыла. Бу жол да тырныауузчула алчылыкъны жибермегендиле. Нарткъаладан ала 5 «алтын», 3 «кюмюю» эм бир «доммакъ» бла къайтхандыла.

Гитче къауумда биринчиле Жубуланы Расул бла Абдул-Керим Тхашугоев болгъандыла. Локияланы Марат экинчи жерге чыкъгъанды. Ючюнчю жерни уа Хапаланы Махти алгъанды.

Абаданланы араларында да биринчиле Къулийланы Исмайыл, Гуданаланы Тахир эм Кючменланы Мухарбек болгъандыла. Батчаланы Альберт бла Къарчаланы Тимур а экинчи жерлеге чыкъгъандыла.

Эки къаууму да команда зачётда алдадыла. Аланы юйретген Гуданаланы Юруслан да энчи саугъагъа тийишли болгъанды. «Метеор» клубну келечилери Валентина Иванова, Руслан Бишенов эм Заур Паштов эришиуледе судьялыкъ этгендиле.

Команда зачётда уа экинчи жерни кюнакъбайла алгъандыла. Ючюнчюге уа Терк районну келечилери чыкъгъандыла.

Клубну таматасы Валентина Иванова быйыл хорлагъан кыйыныракъ болгъанын чертгенди. Алгъын жыллада энчи зачётда майдалла асламыракъ болуучу эдиле. Дагъыда сабийлени кёбюсю быллай даражалы эришиулege биринчи кере къатышханды.

Анатолий ТЕМИРОВ.

СУРАТДА: «Метеор» клубну келечилери.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редакторну орунбасары), ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика бёлюм - 42-67-68,42-24-02.
Экономика бёлюм- 42-66-73.
Культура бёлюм - 42-75-82.
Социальный политика бёлюм - 42-66-76, 40-59-18.
Жангылыкъла эм спорт бёлюм - 40-93-39, 42-66-71.
Письмола эм реклама бёлюм - 42-37-94.
Тилманчла бёлюм- 47-31-28.
Сурат алыучу- 42-68-72.
Бухгалтерия - 42-30-87.
Операторла - 40-28-49, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары келери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —И—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Асламы информация органла, жамауат эмда дин организацияла жаны бла министерстволарыны компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басманлангъанды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 76-01-28, 76-01-10

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре
19.00 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салынгъанды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Таппасханланы Аминат - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Акушуланы Феруза (3, 4-чю бетле), Бийчеккуланы Жаннет (1, 2-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 2660 экз. Заказ № 1228

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта:
elbor_50@mail.ru